

מבט על השינוי שחל בתפיסת שליחותה של הספרייה הציבורית במאות ה-20 וה-21 והתפתחות שחלה בה

מאת חני חץ ושפרה ברוכסון ארביב

מבוא

בתקופה של נגישות כמעט בלתי מוגבלת למידע, כאשר הזמן והמקום מאבדים מחשיבותם, כאשר אפשר לרכוש ספרים או לשאול אותם ישירות למחשב או לקורא הדיגיטלי, ניתן היה לצפות שהספריות הציבוריות יסיימו את תפקידן. אלא שלמרות כל השינויים הללו, סקרים שנערכו בשנים האחרונות מצביעים על כך, שלא נס ליחן של הספריות הציבוריות ויש להן עדיין חשיבות רבה בחברה. מפרסומים שנתיים על אודות מצב הספריות הציבוריות בארצות הברית (State of America's Library) עולה, שלספריות הציבוריות יש ערך בעיני אחוזים ניכרים מהציבור ושבעיני רובו יש להן תרומה חשובה לאיכות החיים (ALA, 2014a). סקר שנערך ב-2013 ובוחן את ערכה של הספרייה הציבורית בקהילה, העלה, כי 67 אחוז ממשתמשי הספרייה בארצות הברית הצהירו, כי סגירת ספרייה ציבורית באזור מגוריהם תפגע במשפחתם (Pew Research Center, 2013). יתרה מזאת, בשנים האחרונות ניכרת מגמה המצביעה על התועלת הקהילתית של הספריות הציבוריות (Public Library 2020, (ALA, 2016; ALA, 2015; ALA, 2014). הדבר ניכר בעובדה שגם כאשר יש צמצום בתקציבים המוקצים לשירותים ציבוריים, מופנים תקציבים לבניית ספריות גדולות ולשיפוץ והרחבה של ספריות קיימות (Shoham & Yablonka, 2008 ; ALA, 2013).

לספרייה הציבורית פנים רבות. בספרה *The Thriving Library – Successful strategies for challenging times* מאפיינת בלוק כמה מודלים של ספריות אשר המשותף לכולם הוא היותן מרכז לקהילה, מעבר להיותם מרכזים לעידוד הקריאה, ומגמתם להעצים את משאבי הקהילה ואת ערכיה (Block, 2007). פרגסון מתייחס לסוגיית הספרייה הציבורית ולתרומתה להעצמת ההון החברתי (Ferguson, 2012), גרייס וסן עומדים על חלקה של הספרייה בבניית חוסן קהילתי (Grace & Sen, 2013), ועוסקים ביכולת ההסתגלות שלה לשינויים בחיי היומיום. חשיבות רבה יש לספרייה גם כמקום מפגש במרחב קהילתי: הריס, מכתירה את הספרייה הציבורית בתואר "המקום השלישי" (Harris, 2007); מונח שטבע הסוציולוג ריי אולדנבורג (Oldenburg, 1999). "המקום השלישי" הוא מקום ציבורי, שיש בו אתנחתא ממחויבויות היומיום, כמו בית קפה או הפאב השכונתי, שהשיחה מהווה בו פעילות עיקרית ומתקיימת בו אינטראקציה בין אישית. יש הרואים בספרייה - "קפה תרבות", שבו ניתן לטעום מכל מרכיבי התרבות הקהילתית (Das, Brendtson & Hapel, 2002). אחרים מדמים אותה ל"אגורה המודרנית" (Äng et al., 2001), ובדומה לכך, פוטנם ופלדשטין מדמים אותה לכיכר העיר - מעין מרכז קהילתי, מקום בו אנשים נפגשים וקהילות בונות את זהותן (Putnam & Feldenstein, 2003). באנגליה הוקמו במרכזי מסחר באזורים טעוני טיפוח, מרכזים משולבים, הכוללים, מלבד שירותי ספרייה מסורתיים גם מרכזי השכלה למבוגרים, אולם למופעים ומגוון הצעות לפעילות פנאי לכל המשפחה. מספריות רפאים הפכו המקומות אשר מותגו Idea Store למרכזי תרבות ולמידה הומי אדם (Patterson, 2001).

מטרתו של מאמר סקירה זה היא להציג את השינוי שחל בשליחותה של הספרייה ובתפקידה, לדון בגורמים לשינוי שחל באופן שבו היא נתפסת בעידן של שינויים חברתיים וטכנולוגיים ולהציג את השינוי הזה. המאמר אינו מתיימר לבחון את השינויים בפועל בכלל הספריות, אלא דן בחקר תפיסות של חוקרים בולטים בתחום ובניתוחם של ניירות עמדה שפורסמו על ידי ארגונים ספרנים כגון:

National Commission on Libraries and Information ;American Library Association (ALA)
;Science(NCLIS); United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)
International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) ואחרים.

עיקר עניינו של מאמר זה בתמורות שחלו בחצי השני של המאה ה-20 ובתחילת המאה ה-21 באופן שבו נתפסת שליחותה של הספרייה, כתוצאה משינויים שהתרחשו בתפיסת הפנאי, מהתפתחות זרמים חברתיים, משינוי בתפיסת המידע, מהתפתחויות טכנולוגיות, משימור דיגיטלי, מפערים דיגיטליים, משאלות הקשורות לבעיית הפרטיות ומהצורך בלימוד אוריינות מידע.

הספריות הציבוריות ותפקידן

בבחינת תפקידה של הספרייה הציבורית (Clubb, 2010) ניתן להבחין בשלושה מרכיבים עיקריים:

- א. איסוף מידע, שימורו והפצתו.
- ב. תמיכה בהשכלה ובקידום הפרט.
- ג. בילוי שעות הפנאי.

במרוצת השנים ועם השינויים שחלו בחברה המערבית ניתן להצביע על מינון שונה של כל אחד מהמרכיבים האלה בעיצוב שליחותה של הספרייה ובתפיסת תפקידה בחברה.

ספריות ציבוריות ראשונות בחברה המערבית הוקמו בערים הידועות כמרכזים פוריטניים (נורוויץ' באנגליה, בוסטון בארצות הברית). במאה ה-17 הפוריטניות ייצגה את חופש המחשבה ואת הכמיהה לרעיונות חדשים. באותה תקופה, שאפו בעלי ההשכלה ליצור מערכת משולבת להפצת מידע לרווחת האוכלוסייה כולה. כלומר, המידע והפצתו היו המניעים העיקריים להקמת ספריות. במאה ה-19 השתנתה התמונה: הפצת מידע בעולם המערבי החלישה את כוחן של הכנסייה ושל המדינה ואת השפעתן. לטענתו של אולרד המידע החופשי לא נתפס עוד כאמצעי לחינוך וקידום ההמון אלא כגורם מתסיס ומפריע (Allred, 1978). נוצר חשש שנגישות למידע תחליש את מבנה החברה, תטשטש את הבדלי המעמדות, ותפגע ביציבות החברתית והכלכלית. באותה עת היתה ידיעת קרוא וכתוב נחלתה של כחצי מהאוכלוסייה, והנגשתו של מידע לאוכלוסיות גדולות כל כך איים על הסדר החברתי ועל השקט שנגזר ממנו וטופח על ידי הממסד. ידיעת הקריאה של כמחצית האוכלוסייה איימה על השקט החברתי אותו שאף הממסד לקיים. למרות התנגדות הממסד, עם התפתחות החינוך הציבורי והחינוך המקצועי, גבר הביקוש לספרים. הוקמו ספריות השאלה, אך לרובן היו כוונות רווח והן חייבו את השואלים בתשלום, דרישה שסגרה את דלתות הספרייה בפני המעמדות הנמוכים, וכך, במקום לצמצם פערים חברתיים, הרחיבה אותם. למרות האפליה של חלק ניכר מהאוכלוסייה, נחשף הציבור למידע מודפס (עיתונים, מנשרים, ספרים וכתבי עת). מצב זה עורר חשש בקרב מקבלי ההחלטות ובעלי הממון מפני האפשרות כי החשיפה ל"חומרי קריאה מזיקים" ולגורמים רדיקאליים בחברה תגרור מהפכות. כל אלה הביאו לקידום הרעיון של ספרייה ציבורית. ואמנם, לספרייה

הציבורית היו כמה וכמה יתרונות, כמו למשל האפשרות לבילוי של שעות הפנאי, הקניית הרגלי ארגון וקריאה לאוכלוסייה, תמיכה בחינוך ובהשכלה זולה ונוחה, וחשוב לא פחות, הספריות היו גוף ציבורי ניטרלי, שאינו מעורב במאבקים פוליטיים או בהתנגשויות חברתיות ואחרות ושכל מטרתו היא רווחתה של האוכלוסייה (Allred, 1978).

הפנאי כגורם משפיע על האופן שבו נתפסת שליחותה של הספרייה

בבריטניה בשלהי המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20 הוקמו ספריות שמטרתן לספק מקומות בילוי לשעות הפנאי למעמד הפועלים. בין היתר, היה הבילוי בספרייה אמור להחליף בילויים כמו ביקורים במסבאות ושתייה לשוכרה. בחלק מהספריות הציבוריות נוספו חדרי עיון מצוידים בעיתונים ובכתבי עת, והמבקרים בהן נהנו ממפגשים לא רשמיים ומשיחות בנושאי ספורט והימורים. בנוסף לזאת, היו בחלק מהספריות גם חדרי עישון וחדרים למשחק ביליארד שגם בהם אפשר היה לבלות. אלא שהמגמה הזאת לא האריכה ימים: הפגיעה ביוקרתם המקצועית של הספרנים מחד גיסא, ועליית חשיבותו של החינוך, עם החלת חוק חינוך חובה מאידך גיסא, היטו את עיקר הפעילות, ובעקבותיה את יעדיהן של ספריות אלה, לכיוון החינוכי כגורמים להקניית השכלה ולהעצמת הפרט. הקריאה נתפסה כערך שיש להנחילו לציבור ומשהכירו הספריות בשליחותן שאפו להשגות רק ספרות איכותית. גם כאשר רכשו הספריות ספרים פופולריים, עשו זאת בעיקר כדי לקרב את האוכלוסייה לקריאה, בתקווה שהקריאה בספרות הקלה תוביל אותה לצריכת ספרות משובחת (D'Angelo, 2006).

במהלך מלחמות העולם וביניהן, התפתח תחום אספקת המידע בספריות הציבוריות, בשל הצורך בנקודת הפצה ציבורית של מידע מעודכן ומהימן. למרות חשיבותה של התמיכה בהשכלה, כמו גם באיסוף מידע, בארגון ובהפצתו כחלק מהגדרת תפקידה של הספרייה ומשליחותה, רוב משתמשי הספרייה פונים אליה, כדי לשאול ספרים פופולריים לשעות הפנאי (Snape, 1995; Hayes & Morris, 2005b).

עם השינוי שחל בדפוסי בילוי הזמן במאה ה-20, החלה להסתמן נטייה לראות בפעילות הפנאי ציר נוסף לחיים: נוצרו מקומות עבודה רבים שהציעו בילוי של שעות הפנאי, והיצע בתחום גדל (פז-טל, 2005; Shivers & DeLisle, 1997). הכרתו של הממסד בצורך למלא את שעות הפנאי בחברה האורבנית תרמה לפיתוח אוספי מולטימדיה בספריות הציבוריות, להקמת ספריות למוזיקה וכן לקיום פעילויות תרבות חנם אין כסף בספריות הציבוריות, כאקט של העדפה מתקנת לבילוי שעות הפנאי למעוטי יכולת (Snape, 1995).

בארצות הברית נראה שינוי משמעותי בהיצע הפעילויות לבילוי שעות הפנאי בספריות הציבוריות בשלהי שנות ה-60. בחלק מהספריות, בנוסף לפעילויות המסורתיות כמו תמיכה בהשכלה ועידוד הקריאה, הוצעו פעילויות שחרגו באופיין מהפעילויות המסורתיות בספריות. כך לדוגמה, נפתחו חוגי דיסקו אופנתיים, חוגים להרמת משקולות, תצוגות של בעלי חיים בשטח הספרייה, חוגים לקליעת צמות, חוגי בישול, סדנאות משחק ואנימציה ואפילו פעילויות להעסקת ילדים במסגרת ביקורי משפחות בכלא. פעילויות אלה נערכו כדי למשוך קהל לספרייה ולמען קבוצות השוליים אשר לא נמנו עם משתמשי הספריות (Acting workshops 1978; For kids & YAs. [Special section] learning disco, 1978; Kids & YA fare, 1978; Prison service, hair braids 1976).

פעילויות לבילוי שעות הפנאי לא היו זרות לאופן שבו תפסו הספריות את תפקידן גם במקומות אחרים בעולם המערבי, וכבר באמצע המאה הקודמת היו מקומות שראו בפעילות הללו פעילויות המשלימות את ייעודה החינוכי של הספרייה. מורואה (1967) ראה בארגון פעולות חינוכיות כגון הרצאות, תערוכות והקרנת סרטים, חלק משליחותה של הספרייה. גם שביט (1980), הכיר בצורך לקיים בספריות בישראל תערוכות אמנות, תצוגות, חוגים, סדנאות, הקרנת סרטים, עריכת תחרויות ופעילויות משלימות אחרות.

בישראל, בעשור השני של המאה ה-21, מוקדשת תשומת לב רבה לבילוי שעות הפנאי בספריות הציבוריות. הספריות מקיימות שעות סיפור איכותיות, סיפורים מומחזים, פגישות חווייתיות עם סופרים, טיולים ועוד (אלאלוף מור, 2010; גל, 2010; מרכז ההדרכה לספריות בישראל, 2009; נפתלי, 2009). על החשיבות המיוחסת לפעילויות מסוג זה, תעיד העובדה, כי מרכז הספר והספריות הציע החל משנת 2009 קורסים להפקת אירועים בספרייה (שעיה, 2009). תפיסה זו מאפיינת את "כלכלת החוויות" שהתפתחה בשלהי המאה הקודמת. כלכלה זו עוסקת בהוספת ערך למוצר או לשירות באמצעות יצירת חוויה מיוחדת לצרכן. פיין וגילמור טוענים, כי מי שיצליח ליצור עבור הצרכן חוויה מסעירה ויקפיד על גיוון מתמיד, יזכה בנאמנותם של לקוחות רבים, והוא שישלוט בכלכלה (Pine & Gilmore, 1999). כאשר מדובר על כלכלת חוויות בהקשר לספרייה, הכוונה היא לספרייה המזמנת למשתמש (או למבקר) חוויה רב חושית ומפתיעה בכל ביקור מחדש (Block, 2007).

השינוי בדפוסי פעילות הספרייה בקהילה, בחצי השני של המאה הקודמת, לא התקבל תמיד בברכה. במאמר שמבקר את המצב, מתוארת הספרייה כמקום תוסס שניתן לשחק בו, לקנות מזכרות, ואפילו לשכור מכונת תפירה, כשהמקום השקט היחיד שבו ניתן עדיין לקרוא ספרים הוא חנויות הספרים (Tisdale, 1997). בוויכוחים שעסקו בשאלת שליחותה של הספרייה בחברה, עלה החשש שהספרייה תיתפס כמוסד שאפשר לוותר על שירותיו במקרה של מצוקה כלכלית; חשש זה מצא את ביטויו בהתעלמות מכוונת מנושא בילוי שעות הפנאי בפרסומים רשמיים כמו מנשר שפורסם בשיתוף איפל"א (IFLA - International Federation of Library Associations and Institutions), ואונסקו (UNESCO- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) בשנת 1994 (שהם, 1995). יש גם ספרנים שמתנגדים להפיכת הספרייה למרכז בילוי. לדעת מרבר, אסור שהספרייה תהפוך לספק בידור: "אנחנו גם לא תרבותניקים. לפחות פורמלית, לא למדנו לעשות פעולות תרבות. זה לא תפקידנו. לכך יש מוסדות חליפיים". (מרבר, 1998, ע' 59). קראולי (Crowley, 2005) קרא להחזיר לספרייה את המקצועיות כדי להבטיח את הישרדותה של הספרייה, וד'אנג'לו (D'Angelo, 2006) ראה במגמה לרצות את קהל הצרכנים הרס החינוך הציבורי, סכנה לדמוקרטיה, ובטווח הארוך, גם איום על רווחת הציבור. מגמות מנוגדות אלו, שנתמכו על ידי משתנים חברתיים וכלכליים, היוו את הבסיס לעיצוב שליחותה של הספרייה, כאשר שילובם של פרסומים על אודות תפקידה והבנת העשייה בשטח הם המפתח למהותה של הספרייה הציבורית ולמיצובה בחברה.

השפעת זרמים חברתיים על האופן שבו נתפסת שליחותה של הספרייה

בשנת 1949 התפרסמה חוברת של הסופר הצרפתי אנדרה מורואה¹ (1967) בנושא ספריות ציבוריות, שליחותן והתפקיד שהן ממלאות לנוכח המציאות המתחדשת לאחר מלחמת העולם השנייה. על פי תפיסתו של מורואה,

---

¹ את החוברת פרסם ארגון אונסק"ו, היא תורגמה לעברית ויצאה בהוצאת מרכז ההדרכה ב-1967.

הספרייה המבטיחה את הגישה לידע, תתרום לקידום השלום, הדמוקרטיה וההבנה בין האומות. גישה זו תרמה לתפיסת הספרייה הציבורית באור אידיאליסטי, והציבה אותה כ"כל יכולה בתרבות האנושית" (מרבך, 1998, ע' 13). מקייב אשר סקר את שליחות הספרייה האמריקאית מאמצע המאה ה-19 ועד ראשית המאה ה-21 הצביע על מגמה דומה (McCabe, 2001). עד שנות ה-70 של המאה ה-20 שליחות הספרייה הציבורית בארצות הברית כוונה לחינוך הקהל ברוח הדמוקרטיה, והספרנים בספריות נקטו קו חינוכי, סמכותי ויודע כול. תפיסות דומות אפיינו את הספרייה הציבורית גם בישראל. הספרנים היו חדורי "התלהבות מיסיונרית" להפוך את הקהל הלא מתורבת לבן תרבות (שפירא, בתוך: מרבך, 1998, ע' 14).

אירועים פוליטיים וחברתיים חוצי גבולות שהתחוללו בעולם בשנות ה-60 של המאה הקודמת השפיעו על תפיסות חברתיות בעולם כולו. בעקבות התנהלות כוחנית של המעצמות קמו תנועות מחאה נגד מלחמות, תנועות שהטיפו לשלום עולמי, תנועות לזכויות האדם, לזכויות האזרח ולשוויון בין המינים. ההכרה באחר ובשונה עוררה את הסלידה ממוסכמות ואת תרבות הנגד (Goodwin, 2005). הגישה החינוכית-הממוסדת שאפיינה את הספרייה המסורתית, האליטיסטית והסמכותית החלה מפנה את מקומה לגישות אחרות, הדוגלות בזכות הבחירה החופשית, בזכות שווה לקבלת מידע ללא משוא פנים ובקבלת האחר ללא שיפוטיות והתנשאות. תהליך זה הביא לשינוי בשליחותה החברתית של הספרייה ובאופי השירותים שסיפקה (McCabe, 2001).

על פי מקייב, טמונים שורשיו של שינוי זה בדחייתו של הציבור את הממסד ואת הספרייה שנתפסה כמייצגת אותו (McCabe, 2001). הספרנים האמונים על פענוח המידע נתפסו כ"מסנני מידע", ובתור שכאלה הפכו לעוינים ולמסתירי עובדות. חוסר אמון של הציבור גרם לחלק מהספריות לנטוש את הקו החינוכי-אוטוריטטיבי. הספרייה הפכה מספרייה סמכותית-חינוכית לספרייה ליברטריאנית המייצגת מגוון דעות מבלי לשפוט אותן, מאפשרת בחירה חופשית ותומכת בחופש הפרט.

הספרייה הציבורית היתה מוסד תרבותי וחינוכי פתוח לכול, אך למרות הגישה השוויונית לכאורה, הרצון להגיע אל כלל האוכלוסייה ולדאוג לקידומה, מחקרים הראו כי השכבות הנחשלות לא גילו עניין בספריות הציבוריות ולא הגיעו אליהן (McCook, 2004; Muddiman et al., 2000; Thompson, 1977). הציבור שנמנה עם שכבות אלה הסתייג מהספרנים וממנויי הספרייה ולא רצה להידמות להם כלל וכלל (MLA DCMS Laser Foundation, 2006). כמו כן, רצונה של הספרייה להשפיע על טעמן הספרותי של השכבות הנחשלות הביאה להדרתם של חומרי קריאה פופולריים שנמצאו לא מתאימים כביכול. בעקבות זאת הפכה הספרייה הציבורית למוסד מנותק, שפועל לפי דפוסים נוקשים (Black, 2003). גם היחס הסטנדרטי שהשווה את כל שכבות האוכלוסייה, ללא התחשבות בצרכיה של קבוצה זו או אחרת היווה מכשול בדרכה של הספרייה אל הקהילה והביא להעמקת הפערים (Stoffle, 2001). בעקבות ההכרה כי הספרייה אינה עונה על יעדים חברתיים, כמו תמיכה בפרט והענקת שירות לכול, התפתחה תפיסה חדשה, גמישה יותר, אשר ראתה את ייעודה בהבאת שירותי ספרייה אל קבוצות שוליים שלא נמנו עם משתמשי הספרייה, כדי לשלבן בחברה. זוהי תפיסת ה-outreach (היציאה אל הקהילה) שיסודה בהכרה בזכות השירות לכול, אשר קראה לספרייה לצאת אל האוכלוסייה. מנשר אונסק"ו שהתפרסם בתחילת שנות ה-70, משקף מגמה זו. במסמך הודגשו שירותי ספרייה לקבוצות עם צרכים מיוחדים כמו נכים, קשישים, אסירים, אנשים המאושפזים בבתי חולים, או במוסדות סיעודיים או כאלה המרותקים לביתם (שהם, 1994). הכללתן של קבוצות שוליים והתאמת היצע הפעילויות בספרייה לתחומי העניין שלהן

ולצרכיהן מבוססות על ההבנה כי יחס סטנדרטי, שווה לכולם, מהווה מכשלה בדרכה של הספרייה אל הקהילה (Case, 2007). מפגשים בין צוותי ספריות לבין ארגונים שונים ומנהיגים בקהילה במטרה לזהות את צרכי האוכלוסייה ולקידום פעילויות תרבות ואוריינות בשיתוף הספרייה, אפיינו את הספרנות הקהילתית בשנות ה-80 של המאה ה-20 (Hicken, 2004). גם בפרסומים מקצועיים של PLA (Public Library Association) ניתן להצביע על שינוי התפיסה: בעוד פרסומי שנות ה-70 של PLA כוללים סטנדרטים אחידים להפעלת ספריות ציבוריות, בפרסום שיצא לאור ב-1986 ניכר שהמחברים נזהרו מלנקוט לשון אחידה. ההמלצות ליישום בספריות מבוססות על הצרכים המיוחדים של ספריות שונות ועל צרכיהן של אוכלוסיות שונות במקומות שונים (Gill, 2001; McCabe, 2001), אוספי הספריות והפעילויות המוצעת בהן החלו לשקף את טעם הקהל ואת הזהות הקהילתית (שפה, תרבות ותכנים). טעם הקהל הפך להיות אחד הגורמים בפיתוח אוספי הספריות. שיטת עבודה שזכתה לאהדת הציבור, פותחה בספריות מחוז בולטימור בארצות הברית ועל פיה, רכישת הספרים תיעשה על פי מספר ההשאלות שלהם על ידי הציבור ובהתאם לטעמו. השיטה נקראה GEWTW = give'em what they want (Baltimore County Public Library. 1992, p. VIII) והיא זכתה להצלחה רבה ובעקבותיה גדל מספר ההשאלות.

החופש המוחלט, האינדיווידואליזם והדחף למימוש עצמי, החלו מפנים בהדרגה את מקומם להכרה בצרכים קהילתיים. בשנות ה-90 התפתחה בארצות הברית תנועה חברתית קהילתית, שנקראה התנועה הקהילתית (Communitarian Movement) ששמה לה למטרה לחזק את חיי הקהילה, ודוגלת בגישה על פיה "צרכי התקופה קוראים להדגיש את ה'אנחנו' ואת הערכים המשותפים המבטאים את הרוח של הקהילה...יש למצוא את השילוב בין ביטוי עצמי ואינטרס עצמי לבין מחויבות לקהילה" (בהם, 1999, ע' 41). בהתבסס על עקרונות אלו, ומתוך תחושת אחריות כבדה לנוכח שינויים הפוליטיים והטכנולוגיים בעולם, פער דיגיטלי ופער חברתי המעמיקים והולכים, וכן מידע ציבורי לוקה או חסר, פיתח מקייב מודל של ספרנות קהילתית (McCabe, 2001).

ברוח זו הוגדרו מחדש עקרונות פעולה של ספריות ופורסמו על ידי ההתאחדות הבינלאומית של ארגוני הספריות (IFLA - International Federation of Library Associations). על פי הפרסום הזה, חלק חשוב מיעדיה של הספרייה הוא עיצוב זהותה של הקהילה ותמיכה בה, וכן הודגש בו הצורך בייצוג הולם של תרבותיהם של בני הקהילה המקומית ושל השפות השגורות על פיהם (Koontz & Gubbin, 2010). מגמות אלו מצביעות על פעילות במישורים מקבילים: מחד גיסא עושות הספריות לשימור תרבותם הראשונית של התושבים או של מהגרים ומתיישבים חדשים, פעילות הכוללת את שימור שפתם, תיעוד חיייהם, איסוף יצירתם המקורית והצגת מנהגיהם (שביט, 2008; 2009; Ulvik, 2010; Koontz & Gubbin, 2010), ומאידך גיסא הן עוסקות בסיוע לשילוב מהגרים בסביבתם החדשה ובהטמעת התרבות והמנהגים המקומיים (Audunson, Essmat, & (Shoham & Rabinovich, 2008; Ulvik, 2009; Aabø, 2011; Burke, 2008). לצד זאת, עוסקות הספריות בסיוע שילובן החברתי של קבוצות שוליים ואוכלוסיות נצרכות: אוכלוסיות טעונות טיפוח, מובטלים, דורשי עבודה, נשים ואוכלוסיות מבוגרות (ALA, 2014). בכך תורמות הספריות להעצמת הפרט והקהילה.

התחזקות המגמה הקהילתית מתבטאת בכינון התוכנית "ספריות משנות קהילות" (Libraries Transforming Communities) של האגודה לספריות (ALA, n.d) המציבה את הספריות הציבוריות כסוכנות

שינוי בקהילה. ואמנם, מהדוח על מצב הספריות בארצות הברית (ALA, 2014a) עולה, כי יותר מ-90 אחוז מהמשיבים מחשיבים את הספרייה הציבורית כמוסד חשוב לקהילה. סקר עמדות על אודות תפקיד הספריות הציבוריות מלמד, כי גם בישראל הציבור רואה בספרייה מרכז תרבות הפועל למען הקהילה (חץ, 2012). יתרה מזאת, רוב הציבור סבור, כי על הספריות הציבוריות מוטלת אחריות להקל על "מחלות" העידן הטכנולוגי, וביניהן פערים דיגיטליים ובדידות חברתית. ואכן, מחקר מקיף על תפקידי הליבה של הספריות בעידן המידע שנערך ב-31 ערים מהמתקדמות בעולם מבחינה טכנולוגית² הצביע על הספריות הציבוריות כמוסד שאין לוותר עליו בשל חלקו בהקניית ידע ומיומנויות אורייניות חדשות, באיסוף מידע ובהנגשתו, וכן בשל היותן גורם שמציע בילוי לשעות הפנאי. (Mainka, Hartmann, Orszullok, Peters, Stallmann & Stock, 2013)

האופן שבו נתפס המידע כגורם בעיצוב שליחותה של הספרייה

העיסוק במידע הוא ליבת הספרייה ועיקר מהותה. מאז הקמתן, שימרו הספריות את הידע האנושי ועסקו בארגונו. במאה ה-20 חל מפנה באופן שבו נתפס המידע, בנגישות אליו ובשירות שמעניקה לו הספרייה הציבורית. השוני הזה קשור במעבר מחברה תעשייתית לחברה פוסט תעשייתית: בעוד החברה התעשייתית המודרנית ראתה במידע תשובה לבעיות כאמת אחת ויחידה הניתנת להוכחה, רואה החברה הפוסט מודרנית במידע אוסף של דעות סובייקטיביות ורבות פנים ולא תשובה אחת מתאימה ומוסכמת. במצב של ריבוי דעות, עולה חשיבותה של הנגישות למידע רחב ומגוון. הבדלים בנפח המידע, כינון דרכי הנגישות אליו לצד כניסתן של טכנולוגיות האינטרנט והתפתחותם של דפוסי שיתוף ביצירת מידע ובהפצתו הפכו בהדרגה את הספריות ממוסדות המאפשרים רק נגישות למידע האצור באוספיהן, למוסדות המהווים על פי שליחותן החברתית שער למידע הנמצא לא רק בספריות, אלא גם מחוצה להן, כלומר, סביבה פתוחה ואינטראקטיבית, שבה האזרח-צרכן המידע הופך מ"אזרח מידע" ל"אזרח מתוקשר" (Birdsall, 2005; Moran, Stueart & Morner, 2013).

יש חוקרים המסבירים את השינוי בגישה למידע במעבר מספרייה סמכותית וממסדית, לספרייה ליברטריאנית (libertarian library), הדוגלת בחופש הפרט, בחופש המידע ובשוויון אזרחי (McCabe, 2001; McCook, 2004). כדי להבטיח את השוויון באספקת מידע לכל האוכלוסייה, התקבלה בארצות הברית באמצע המאה ה-20, החלטה להקים את הוועדה הלאומית לספריות ולמרכזי מידע (National Commission on Libraries and Information Science - NCLIS). מטרת NCLIS שמטרתה לאפשר לכל אדם להגיע אל מידע הנחוץ לו לצורכי לימוד, עבודה, תרבות או פנאי, מבלי להתייחס לרקע החברתי, למיקומו הגיאוגרפי או להישגיו האינטלקטואליים. בעקבות השינוי ביחס למידע התפתחו שתי מגמות בספרייה הציבורית: הנגישות למידע ללא משוא פנים שופרה, והתרחבה התמיכה הלימודית בקבוצות שוליים והעצמתן. בתהליך זה, שעיקרו הנגשת המידע באופן שווה לכולם,³ ניתן לראות התפתחות: השירות שניתן בספרייה הפך למוצר (מידע) שיש לספקו, ומחפש המידע הפך ללקוח. מגמה זו התפשטה במדינות רבות בעולם המערבי ומצאה ביטוי במנשר שפרסם

² המינוח שנבחר לתאר ערים אלה הוא ערי ידע: Knowledge Cities בין מאפייניהן של הערים הללו ידע זמין, תשתיות המאפשרות נגישות לידע וטיפוחו, עידוד חשיבה יצירתית וחדשנות, תכנון עיר על פי עקרונות אקולוגיה ירוקה

³ בארצות הברית הוסדר תהליך זה מבחינה פורמלית ותקציבית באמצעות תקינה עוד בשנות ה-60, ובתיקוני התקינה שהוכנסו בשנות ה-90 ובראשית המאה ה-21. ראו, LSTA Library Services and Technology Act, 1964; LSCA- Library Services and Construction Act, 1996; 2003

אונסק"ו בשיתוף עם הארגון העולמי לספריות ציבוריות (IFLA/UNESCO public library manifesto 1994). במנשר מוצגת הספרייה כשער הידע. הידע מהווה תנאי בסיסי להתפתחות יחיד וקבוצות בחברה, ועל כן, כדי לשמור על ערכי החברה ועל עקרונותיה, על הספרייה להבטיח נגישות למידע.

בירדסול (Birdsall, 2005) רואה את שורש השינוי באופן שבו נתפסים שירותי הספרייה ובייחוס מניע פוליטי וכלכלי לשינוי שחל בשירותים הללו במהלך השנים. אם בתחילה הודגש הצורך לבסס את עקרונות הדמוקרטיה בחברה תוך טיפוח אדם נאור בחברה דמוקרטית, הרי שלאחר מכן, כאשר התבססה ההבנה כי המידע משמש למיגור העוני והאבטלה, נוספה ההכרה בערכו הכלכלי של המידע. תהליך זה החל בספרייה הציבורית בדטרויט, אשר לנוכח שינויים דמוגרפיים במרכז העיר שמקורם בכניסת תושבים משכבות סוציאקונומיות חלשות, שינתה את ייעודה ונחלצה לעזרת תושבים קשי יום. תושבים אלה היו זקוקים למידע מעשי בנושאי רווחה, תעסוקה, בריאות, תחבורה וכדומה. בהדרגה התפשטה המגמה לספריות נוספות אשר גם בהן הוקם מרכז למידע אזרחי (Durance & Schneider, 1996).

שנות ה-70 נחשבו לתקופה בה התמסדו שירותי המידע וההפניה (Information and referral - I&R) בספריות הציבוריות. בארגון הספריות האמריקאי (American Library Association - ALA), הוקמה מחלקה למידע קהילתי (Community Information Section - CIS) אשר פיתחה סטנדרטים להקמתם של מרכזי מידע קהילתיים בספריות. ההכרה, כי הציבור זקוק למידע שוטף כדי לפתור בעיות פרקטיות בחיי היומיום, ולמידע קהילתי כדי לדעת מה נעשה בסביבתו הקרובה, הציבה בפני הספריות שליחות חברתית קהילתית שהוסיפה נדבך לשליחותה המסורתית של הספרייה בכל הקשור בארגון מידע ובהנגשתו (Baruchson-Arbib McCook, 2004) 1996.

התפתחויות טכנולוגיות והשפעתן על שליחותה של הספרייה הציבורית

ברבע האחרון של המאה שעברה חלה התפתחות באמצעים האלקטרוניים המשמשים לארגון מידע ולדלייתו. בעקבותיה, ניתן היה להשיג מאגרי מידע ממוחשבים ואנציקלופדיות על גבי תקליטורים, שאותם רכשו הספריות, ולצד זאת פותחו אמצעים למחשוב האוסף, הקטלוג המודפס הפך לממוחשב ונעשה שימוש בפרסום של מידע קהילתי מבוסס תוכנות, כגון Teletext, Viewdata ואחרות.

עם כניסת האינטרנט המסחרי בשנות ה-90 מיהרו הספריות לאמץ אותו. מבחינה טכנולוגית הרשת אפשרה לספריות הציבוריות להעביר מידע ולהתנהל (ניהול האוסף וניהול הקוראים) באופן ממוחשב וכן להציג קטלוגים פתוחים לציבור. אפשרויות העברת המידע הובילו לשיתופי פעולה ולהקמת תאגידים בין הספריות, כמו גם לשיתופי פעולה בין ספריות לבין ספקי מידע ליצירת ממשקי משתמש נוחים ולשמירה על כללי האתיקה המקובלים (Atherton, 2002). פליישמן הצביע על יחסי גומלין בין השירותים הממוחשבים הניתנים בספרייה לבין ערכי הליבה של הספריות הציבוריות, כפי שהוגדרו לפני יותר מעשור (ALA, 2004), ובניהם הנגישות למידע ללא משוא פנים, שמירה על החופש האינטלקטואלי, פיתוח פלטפורמות מתאימות למתן שירותים קהילתיים בספריות, פיתוח אמצעים לשימור הידע בכל הפורמטים בספרייה, פיתוח אמצעים לטיפול מקצועי במידע תוך גילוי אחריות חברתית ודאגה לרווחת הציבור (Fleischmann, 2011). ואכן, היכולות הטכנולוגיות המתפתחות, הגידול עצום במקורות מידע והקלות הרבה שבהשגתם, הציבו את הספריות הציבוריות בצומת מרכזי בעולם המידע, והן החלו

תופסות את מקומן באיסוף של מידע קהילתי, בעיבודו ובהפצתו ברשת האינטרנט לרווחת חברי הקהילה. כך לדוגמה, בבריטניה בשלהי שנות ה-90 ובתחילת האלף הנוכחי הושק פרויקט בשם Seamless UK שמטרתו "ליצור גשרים בין איי המידע", שמשמעותו, ריכוז המידע מקומי וממשלתי הנחוץ לחיי היומיום בפורטל נוח לשימוש בספריות הציבוריות. הפורטל כיסה מגוון נושאים הקשורים לחיי היומיום, כגון סוגיות בנושאי חינוך, בריאות, תעסוקה, וכיו"ב עניינים אזרחיים. באספקת המידע השתתפו ספקים רבים, וביניהם ה-BBC, משרדי הממשלה, רשימות רלוונטיות של מחזיקי תפקידים, בעלי מקצוע מקומיים וכד'. המידע נבחר ומוין בקפידה על פי סטנדרטים שנקבעו מראש, והוא התאים לצורכי קהילות על פי אזורים גיאוגרפיים ברחבי בריטניה (Atherton, 2002). מידע קהילתי ייעודי זה סגור בפני מנועי חיפוש, והוא נגיש רק לחברי הקהילות.

בשנות המשבר הכלכלי שפקד את ארצות הברית בעשור הראשון של האלף השלישי, והשפיע על העולם כולו, היוותה הספרייה הציבורית בסיס לאיתור מידע על אודות מקורות תעסוקה כמו גם מרכז סיוע לציבור במילוי טפסים ובכתיבת קורות חיים. מעבר להדרכת הפונים, האינטרנט החינמי, שהיה לחלק בלתי נפרד מהשירות ברוב הספריות והאפשרות להשתמש במחשבים, במדפסות בסורקים וכדומה, הפכו את הספריות למשאב רב ערך למובטלים, ליזמים ולקהילה כולה (ALA, 2011). יתרה מזאת, הצורך של יזמים מקומיים במידע כלכלי איכותי, אפשרו לספריות להפוך לגורם משמעותי בתיווך בין צרכן המידע למידע הרב ברשת האינטרנט. הגישה למאגרי מידע מסחריים, למידע מוסדי וממשלתי ולמקורות מידע נוספים העצימו את אפשרויות הגישה למידע בתיווך מידענים בספריות. כך לדוגמה, בדיקה שנערכה בספריית פילדלפיה, הראתה כי 8,600 (!) עסקים הוקמו, שרדו והתפתחו הודות למידע שקיבלו בספרייה הציבורית המקומית (ALA, 2011, p. 4). אספקת שירותי מידע לקידום הכלכלה המקומית, במיוחד כאשר מדובר בעסקים קטנים, הפכה לשירות נחוץ ששכרו בצדו (Mainka et al, 2013; Manjarrez, Cigna & Bajaj, 2007).

שימור דיגיטלי

התפתחויות טכנולוגיות העמידו בפני הספריות הציבוריות אתגרים נוספים. היכולת הדיגיטלית שהתפתחה בשלהי המאה ה-20, אפשרה שימור דיגיטלי של אוספי ספריות והצגתם לעיון הציבור הרחב ולשימוש. ואולם להבדיל מפרויקטים גלובליים, שעוסקים בעיקר בהנגשת מידע כמו הוויקיפדיה או מיזמי דיגיטציה של יצירות מופת דוגמת פרויקט גוטנברג, מהווים אוספי הספריות הציבוריות ברחבי העולם בבואה של המורשת ההיסטורית, המדעית, החברתית והתרבותית של הסביבה שאליה הם שייכים, והם חלק מזהותן של הקהילות שאותן הם מייצגים. בתור שכאלה יש להם ערך הקשור בזמן יצירתם ובמקום שבו נוצרו. תובנה זו הביאה לתפיסת הספרייה לא כאוסף אקראי של ספרים, אלא כמוזיאון לשימור התרבות המקומית (Baker, 2013, Florek, 2013, Tonta, 2008).

בתחילת המאה ה-21 נולדה היוזמה לשיתופי פעולה בין ספריות לארכיונים למוזיאונים, כדי להנגיש את המידע האצור באוספיהן. שיתופי פעולה כאלה ואחרים היו קיימים עוד קודם, אבל כאן מדובר ממש באיחוד אוספים מתוך הבנה כי למחפש המידע לא שנה מאין מגיע המידע, ובלבד שיחשף אל המידע הרלוונטי. את המגמה הסבירה הדג'הרט "רוב המשתמשים אינם מתעניינים במקורו של המידע שהם זקוקים לו, בין אם הוא נמצא בספר או בעלון בספרייה, בתיאור יצירת אמנות [כך במקור] במוזיאון או בפרוטוקול של ארגון שנמצא בארכיון ובלבד שיוכלו למצוא אותו" (Hedegaard, in Marcum, 2014, 78).

בשנת 2004 יזמו המוזיאון הבריטי והספרייה הציבורית של ניו יורק שיתוף פעולה בנושא אוצרות במאה ה-21 ("Twenty-First Century Curatorship"). ב-2005 יזמה קבוצת המחקר של הספריות (Research Libraries Group) הקמת פורום משותף לספריות, לארכיונים ולמוזיאונים. הפורום פעל לשיתוף פעולה בין מוסדות התרבות ליצירת קורת גג אחת שתחתיה יסופקו מידע, תרבות ומורשת, והספרייה נתפסה בה כ"מוזיאון של ספרים" (Marcum, 2014). בעקבות שיתופי הפעולה, הדיגיטציה ואיגום המשאבים חל שינוי באופן שבו נתפס תפקידה של הספרייה, וכמו בעבר, גם הפעם נוסף לתפקידיה המסורתיים של הספרייה תפקיד חדש שאותו מכנה בייקר בשם יצירת "מורשת דוקומנטרית" (Baker, 2013). באתרים של ספריות רבות בארץ ובעולם ניתן לראות דוגמאות לתפקיד שממלאת הספרייה בשמירה על המורשת הלאומית.

כך לדוגמה, באתר ספריית הקונגרס, הספרייה הלאומית של ארצות הברית, יש אוסף דיגיטלי ענק שמתעד את ההיסטוריה של ארצות הברית והתרבות שלה, וכן את היסטוריה של העולם ואת תרבותו (Library of Congress, n.d). באתר הספרייה הלאומית של הולנד יש אוסף עצום הנקרא "הזיכרון ההולנדי" (Memory of the Netherland) ובו תמונות ומסמכים הנוגעים להיסטוריה ההולנדית (Koninklijke Bibliotheek, 2016). באתר הספרייה הלאומית של ישראל (הספרייה הלאומית, n.d.) ניתן לראות מספר אוספים המתעדים בתמונות ובמסמכים את הקמתה של ישראל ואת בנייתה במהלך 150 השנים האחרונות, לצד אוספים של מפות, מסמכים, כתבי קודש, כתובות, אוספי שמע וסרטונים המתעדים את התרבות היהודית במהלך דורות רבים. הספרייה הלאומית עוסקת בהנגשת אוספים שנמצאים בספריות ובארכיונים שונים ברחבי המדינה כפרויקט לאומי. כך לדוגמה, הנגישה לציבור את ארכיון התיאטרון ע"ש יהודה גבאי, או את ארכיון המחול הלאומי הנמצאים בבית אריאלה. אולם לא רק באתריהן של ספריות לאומיות ניתן לדפדף באוצרות המורשת הלאומית. בפרויקט מיוחד של ספריית הרמב"ם בבית אריאלה, במלאת 100 שנים לתל אביב נסרקו חמישה פנקסים בכתב ידו של המוהל התל אביבי הראשון, והופק מאגר שניתן לחפש בו (אלבום, 2009).

בספרייה הציבורית בקלגרי שבקנדה (Calgary Public Library, n.d) מתקיים פרויקט חזותי דיגיטלי גדול של שימור ההיסטוריה המשפחתית והמורשת המקומית (Community Heritage and Family History Digital Library). פרויקט דומה, אם כי בקנה מידה קטן בהרבה, מתקיים בספרייה האזורית של מועצה אזורית מטה אשר. מורשת מטה אשר (הספרייה האזורית מטה אשר, 2009) הוא מאגר מקיף של תמונות מההיסטוריה המקומית של כל היישובים ששייכים למועצה מיום עלייתם לקרקע ועד ימינו. מקורו של מאגר זה הוא בתמונות מתוך אוספים פרטיים של התושבים במושבים ובקיבוצים. הקריאה לציבור לתרום תמונות ומסמכים שברשותו לשיתוף דיגיטלי מסמנת עידן חדש ביחסי הספרייה עם הקהילה הווירטואלית. טכנולוגיית ווב 2.0 מאפשרת לפגוש את הקהל בסביבה שבה הוא שוהה כל הזמן: ברשת האינטרנט (Fourie & Dowell, 2009).

שינוי משמעותי נוסף במיצוב הספרייה ובשליחותה בהקשר לשימור המורשת חל בעקבות התפתחותן של הרשתות החברתיות. יכולתו של הציבור לשתף מידע מקומי אישי בחסות הספרייה הפך את הספרייה הציבורית לאוצרת מידע בעל ערך מקומי (Tonta, 2008). תהליך זה ממצב את הספרייה כגוף תרבותי פעיל בסביבה המשמרת מסורות תרבותיות, תפקיד שזוהה כאחד מתפקידי הספרייה על ידי המחלקה לספריות ציבוריות בכנס איפל"א, (IFLA Public Libraries Section, 2009).

בעקבות המידע הדיגיטלי הרב שאליו נחשפות הספריות התפתחה התובנה כי אצירת מידע שנאסף ממקורות שונים מחייבת סינון שלו, מיקודו ועיבודו בהקשר תלוי נושא ותרבות, ולא רק ארגונו והנגשתו. סינון המידע וארגונו כמוהו כקיצוץ מידע אל "תיקי נושא דיגיטליים". מפתוח החומרים מאפשר נגישות תלוית הקשר אליהם, פעולה המקנה להם ערך מוסף. ואמנם, חלק מהספריות החלו ליצור "תיקי נושא" פתוחים לכול, דיגיטליים ופיזיים (information commons) שבהם שולבו מקורות מידע מגוונים כמו תמונות, מסמכים, סיפורי חיים שנאספו ממקורות שונים לצד פריטי מידע מסורתיים שמקובל למצוא אותם בספרייה. מלבד עיבוד המידע ואצירתו מציעה הספרייה מידע וכלים נוספים, כמו גם עזרה מקצועית ליצירת מידע. מרחבי מידע information commons) הוקמו בספריות רבות. רשת הספריות של אייווה לדוגמה, רואה בהקמתם של מרחבים ציבוריים אלה מתן נגישות למידע ובנוסף גם אמצעי אסטרטגי לשיפור התקשורת בין הספרייה לקהילה. דוגמה נוספת היא ספריית פורטלנד, שתיעדה, בין השאר, גם סיפורים שנשמעו מפי חברי הקהילה היהודית במסגרת התוכנית להיסטוריה שבעל פה של הקהילה היהודית של פורטלנד (The Portland Jewish Oral History Project), שהיוותה חלק מפרויקט גדול של תיעוד סיפורים היסטוריים של אנשי פורטלנד. ניתן לראות, כי שינוי זה הופך את הספרייה הציבורית ממתווכת מידע ליוצרת מידע ולמפיצה של מידע תלוי הקשר.

גישור על פני הפער הדיגיטלי

חידושי הטכנולוגיה יצרו קיטוב חברתי מסוג חדש - פערים בין העשירים במידע לבין העניים במידע, והפער הזה מאיים על תפקוד תקין של האזרח בחיי היומיום (Hull, 2003). ב-2011 פורסם מנשר לספריות הדיגיטליות, מטעם איפל"א ואונסק"ו (IFLA/UNESCO Manifesto, 2011), שבו נקראות הספריות לצמצום הפערים בעידן הדיגיטלי. אקילי ומוגהדם הדגישו את ממדי התופעה במדינות מתפתחות, והצביעו על אחריותן של הספריות לצמצום תופעה זו (Aqili & Moghaddam, 2008), והבעיה, כך עולה, אינה נחלתן של מדינות מתפתחות, אלא קיימת גם במדינות המערב (Richter, 2015). גם בישראל מחקרים מצביעים כי הפער הדיגיטלי ממשיך להוות סוגיה המחייבת פעולה יזומה, מאורגנת ושיטתית מצד קובעי המדיניות ומקבלי ההחלטות (דרור וגרשון, 2012). צמצום הפער הדיגיטלי ואבטחת נגישות לאינטרנט סומנה כמטרת אסטרטגית של ALA עוד ב-1995, ועוד לפני תום המאה הקודמת היו הספריות הציבוריות לגוף הראשון שאפשר גלישה באינטרנט לציבור הרחב. על פי פליישמן אחוז ניכר מהציבור (בעיקר מקרב המבוגרים) התנסה בשימוש במחשב ובאינטרנט לראשונה בספריות הציבוריות, עוד קודם שהיה ברשותו מחשב אישי (Fleischmann, 2011). יתרה מזאת, המקום היחיד שבו ניתנת אפשרות לאנשים מחוסרי אמצעים ולדרי רחוב להגיע למידע ולהשתמש בדואר האלקטרוני הוא בספריות הציבוריות (Flagg, 2000; Hodgetts et al., 2008). אלא שהבעיה אינה רק בעיית נגישות. ממחקרים עולה, כי צרכני הטכנולוגיה בספריות הציבוריות הם מי שיש ברשותם מחשבים ואינטרנט בבית ולא דווקא העניים במידע (Barber & Wallace, 2008; Hull, 2003; Wooden, 2006). כאשר מדובר על פער דיגיטלי, הנטייה היום היא לבחון, בנוסף למידת הנגישות לאינטרנט ולמידע בכלל, גם את טווח השימוש, כלומר, באלו יישומים משתמשים, מה הציפיות שיש למשתמש ביישום זה או אחר, ומהי התועלת המופקת משימושים אלה בקבוצות שונות באוכלוסייה. מחקרים מראים, שהרקע החברתי-תרבותי משפיע על זרימת הידע ועל השימוש בו. עוד באמצע המאה הקודמת הגיעו חוקרים לתובנה, כי החשיפה למידע רב, כמו גם הנגישות לאינטרנט, לא תורמות בהכרח

להרחבת השכלתו של הפרט, שכן יצירת הידע דורשת מוטיבציה אישית, תבונה ורצון ללמוד (Eastin, Cicchirillo, & Mabry, 2015). צמצום הפערים בעידן הדיגיטלי, על כן, חייב לשאת אופי אקטיבי ולהתבטא בהקניית כישורי חיים ואוריינות המותאמים למשתמש. כישורים כמו פתיחת תיבת דואר אלקטרוני, הקניית יסודות שימוש יומיומי ביישומי מחשב, חיפוש מידע או איתור מושכל של המידע, כולל שימוש ברשתות החברתיות, פנייה לרשויות ומילוי טפסים באמצעות הרשת. ספריות רבות נרתמו להדרכת הקהל ולהקנייתן של מיומנויות מידע בסיסיות (Ouye, 2004; Whiteside, 2004). חוקרים עמדו גם על כך, שחשוב להכיר את אוכלוסיית היעד ואת צרכיה כדי להעצימה (Mehra, Merkel, & Bishop, 2004), ולכן, מתאימות הספריות הציבוריות יותר מכל גוף ציבורי אחר לתרום לצמצום הפערים (Barber & Wallace, 2008). תחזית שפורסמה על ידי איפל"א בשנת 2013 (IFLA Trend report, 2013), הצביעה על מגמות סותרות בנגישות למידע: יש לצפות אמנם להרחבתה של הנגישות למידע, אך בד בבד ניכרת מגמה של חסימת מידע מפני חלקים שונים באוכלוסייה. בעקבות תחזית זו, הפדרציה הבינלאומית לספריות רואה בהבטחת הנגישות השווה למידע את שליחותה של הספרייה. על הספריות לעמוד על המשמר כדי למנוע חסימת מידע והעמקת הפער הדיגיטלי, וכן, להבטיח נגישות למידע למגוון רחב של יישומים, בניהם גם יישומים ניידים, המרחיבים את אפשרויות הגישה לספריות (Schnitzer & Rosenzweig, 2016).

קידום הנגישות למידע, כמו גם מתן שירותי ספרייה דיגיטליים, מהווים קו ברור בפעילותן של ספריות ציבוריות (ALA, 4/10/2016) במטרה לגשר על פני הפער הדיגיטלי המאיים על שכבות רחבות בציבור, ולהכשירן לחיים מועילים במרחב הקיברנטי.

טכנולוגיה ופרטיות

שתי זכויות יסוד קיומו בספריות הציבוריות: החופש לקרוא והזכות לפרטיות. הזכות לפרטיות נתפסת כאמצעי להבטחה של הזכויות הטבעיות המגיעות לאדם ולהגנה עליהן, וביניהן, הזכות לחירות, הזכות לבטא חירות זו, הזכות לקניין ושמירה על כבוד האדם (לרנר, 2014). בשנות ה-70 של המאה הקודמת אימצה ALA מדיניות הקוראת לשמור על חיסיון של פרטי קוראים ועל האופן שבו הם משתמשים בספריות. בשנות ה-80 התרחבה המגמה הזאת, והומלץ להתנגד באופן פעיל לחשיפת פרטי קוראים במקרה של דרישה שאינה חוקית או תקינה (ALA Policy of Confidentiality of Library Records, 1986).

עם התפתחות טכנולוגיות המידע הפך נושא הפרטיות לעניין קריטי שכן, כפי שציין לרנר, מדובר בהרחבת טווח הנגישות למידע: "חברת המידע ... היא כבר לא עניין של גישה למרחב הפיסי של האדם אלא גם גישה למרחבי המידע שלו. האינטרנט אותו ניתן לראות כמרחב מידע בלתי נגמר, מהווה נקודת חיבור בין הפרטיות הפיסית... לבין פרטיות המידע" (לרנר, 2014, ע' 21).

ביוני 2012 פורסם נייר עמדה בו נכללו גם משאבים אלקטרוניים ופרטים אישיים הנמסרים בקשר אליהם, כמידע חסוי בספריות הציבוריות, וזאת בהתאם לכללים אתיים ולחוקיים החלים על הספריות בארצות הברית. יש לציין, כי בגילוי דעת זה מודגשת החובה לשמור על חיסיון המידע גם כאשר מדובר בילדים ובנוער (ALA Position Statement on Policy of Confidentiality of Library Records, 2012).

תחזית לאובדן מוחלט של הפרטיות בשנים הקרובות הוצגה בדוח איפל"א (Trend report, 2013). תחת הכותרת "מות הפרטיות האישית", מתואר מצב של אובדן פרטיות מוחלט שנובע מאיטוף נתונים ופרטים אישיים על אודות הפרט והרגליו באופן רציף, ולא רק באינטרנט או על ידי מנועי חיפוש, אלא גם על ידי טלפונים חכמים, חברות אשראי, חברות מסחריות, נותני שירות וגורמים ממשלתיים. הזכות לפרטיות נפגעת עוד יותר בעידן של טכנולוגיות לבישה (wearable technologies). איטוף מתמיד של מידע והצלבתו בידי גורמים ממשלתיים ואחרים מחייב הגדרה מחודשת להגנת מקורות מידע וקביעה מחודשת של גבולות הפרטיות.

גבולות הפרטיות והשמירה עליה הפכו לנושא לוויכוח בקרב משפטנים, בקרב מדינאים ובקרב מקבלי ההחלטות בספריות, כאשר כל צד הציג את טיעונו. מנגד טוען ג'וינט, שאסור לתת לבעיות הנגזרות מטכנולוגיות ווב 2.0, כמו אבטחת פרטיות, זכויות יוצרים, או עלויות ביחס למידת השימוש, לעצור את הטמעת הטכנולוגיה האינטראקטיבית בספריות רק בגלל הפחד מאובדן שליטה בפרטיות שהוא תוצאה של אינטראקציה מתמדת בין הפרט למחשב ובשל יכולותיה של הטכנולוגיה לחשוף אזורי פרטיות של האדם (Joint, 2009). ניסינבאום (אצל לרנר, 2014) מצביע על חשיבות הבחירה העומדת בפני הפרט כאשר מדובר בשמירה או בשיתוף מידע אישי, שכן הזכות לפרטיות על פי תפיסתו היא "הזכות לזרימה נכונה של מידע אישי" (לרנר, 2014, ע' 22).

מתוך צורך להגן על הזכות הבסיסית לחיפוש מידע ללא פיקוח או ניטור, ומתוך תחושה כי שמירת הפרטיות מהווה את אבן הפינה בשירותי הספרייה, הציבו הספריות יעד חברתי להנחלת דפוסי התנהגות מתאימים. ארגון הספריות האמריקאי יוצא זו השנה השנייה במגוון של תוכניות קהילתיות שמטרתן להגביר את המודעות לסוגיית הפרטיות (ALA Choose privacy, 2015). ניתן לראות, כי נוכח האיום על פרטיותו של האזרח, ומתוך רצון לשמור על התנהלות חברתית הולמת, הפכה ההגנה על זכות הפרטיות לשליחותה החברתית של הספרייה הציבורית.

טכנולוגיה, אוריינות מידע ותמיכה בלימודים

כפי שכבר צוין, מאז הקמתן ראו הספריות את התמיכה בלימודים והרחבת ההשכלה מרכיבים בסיסיים בשליחותן החברתית. כחלק מתפקידן יזמו הספריות פעילויות חינוך עממיות, פתוחות לכול, כגון הרצאות, מפגשים, סדנאות וקורסים. חשיבותן של פעילויות אלו עלתה לאחרונה נוכח ההכרה כי צורכי היומיום מחייבים לימוד מתמיד במשך כל החיים, גם לאחר סיום לימודים פורמליים ורכישת מקצוע (Clubb, 2010). שליחותה המסורתית של הספרייה הציבורית בהנחלת כישורי אוריינות הופכת בעידן הדיגיטלי למורכבת יותר ולרבת פנים. היא אינה מצטמצמת בידיעת קרוא וכתוב ובהבנת דקויות השפה, וכדי לתפקד בחיי היומיום יש לרכוש סוגים נוספים של אוריינות. האוריינות בעידן הדיגיטלי מורכבת משילוב של אוריינות מידע, אוריינות ויזואלית, אוריינות רב תרבותית ואוריינות תקשורת, והיא מאפשרת למי שנהנה ממנה לשתף פעולה בין כמה גורמים בסביבת המידע המורכבת (Mackey (Public Libraries 2020, 2016 ; & Jacobson, 2014). דוח איפל"א (IFLA Trend report, 2013) מצביע על מכלול כישורי אוריינות בעלי ערך, וביניהם אוריינות טכנולוגית ואוריינות מידע הכוללת יכולות לאיתור מידע ולהערכתו, וכן מיומנויות הכוללות יצירת מידע, ניהול והפצתו. כישורים אלה מהווים גם בסיס ללימוד במשך כל החיים, ועל כן יש להקנותם לציבור כחלק מלימודים פורמליים ולעשות זאת בתמיכתן הפעילה של הספריות (Stielow, 2014). ואמנם, מחקר שעוסק במצבן של הספריות בארצות הברית (ALA, 2014a) הראה, כי רוב

הציבור בארצות הברית קושר בין תפקידן של הספריות הציבוריות לבין הקניית כישורי אוריינות. חשיבותה של הספרייה כמקנה כישורי אוריינות לציבור עלה גם בסקר עמדות שנערך בישראל (חץ, 2012). זאת ועוד, תמיכה בלימוד במשך כל החיים נחשבת כאחת מחמש משימות המפתח הנדרשות למילוי שליחותה של הספרייה כפי שנקבעה על ידי ארגון הספריות האמריקאי ALA (ALA, 2014b). במסמך עבודה זה הוגדרו מספר יעדים הקשורים בתמיכה בלימוד לכל החיים, במטרה למלא את שליחותה של הספרייה, וביניהם: מיצוב הספרייה כמרכז תרבות, פעילות שתכיר לילדים ולמבוגרים את המרחב הקיברנטי כדי להבטיח גלישה בטוחה והתנהלות נכונה ברשת. התנהלות נכונה מחייבת כישורי אורייניות ויכולת איתור של מידע, שימוש בו והערכתו. בהתייחס לקווי פעולה אלה, ניתן להצביע על שני כיווני פעולה חדשים בספריות, שניהם נוגעים לתמיכת הספריות בלימודים: האחד קשור במיצוב הספרייה ובעיצובה של סביבת העבודה בתוכה, והשני מתייחס לפיתוח דרכי תמיכה בלימודים המקוונים.

א. שינוי בעיצוב סביבת העבודה

השינוי מתבטא בכינונם של מרחבים ציבוריים ללמידה (learning commons) בשטחי הספרייה. מרחבים עתירי מידע וטכנולוגיה אלו כוללים מעבדות מחשבים, שטחי עבודה פתוחים, מרחב שבו הסידור גמיש והריהוט הניתן להזזה לפי הצורך. המרחבים הללו מיועדים למפגשי למידה בצוותא או ביחידות, עם הדרכה או בלעדיה, והם קשורים לצורכי לימוד של הפונים בהקשר ללימודים פורמליים או אחרים, או לקורסים הניתנים בשיתוף פעולה עם הספרייה או בחסותה. מרחבים אלה נועדו לשלב בין מידע, טכנולוגיה ומקצוענות, כדי ליצור סביבה שמטפחת את הלומד. מרחבי למידה מהווים שינוי באופן שבו נתפסת סביבת הלמידה ובאופן שבו נתפס תפקידם של הספרנים: בנוסף לתפקידיהם כמאתרי מידע וכמתווכי, יהיו מעתה גם אוצרי מידע, ובמיוחד מידע דיגיטלי (digital curation) וינגישו אותו לציבור. מקורה של תפיסה זו בספריות האקדמיות. מכיוון שהלימוד כבר אינו נחלתם הבלעדית של המוסדות הפורמליים, נוצר צורך במרחבי למידה ציבוריים עתירי טכנולוגיה ופתוחים לכול כדי לענות על המגמה ללימוד בלתי פורמלי במשך כל החיים. בתוקף שליחותן כתומכות בלימודים החלו הספריות הציבוריות מקימות בתחומן מרחבי למידה מרווחים, נוחים ועתירי טכנולוגיה, שיש בהם מחשבים, קוראים דיגיטליים וכלים ליצירת מידע, לעיבודו ולעריכתו, לצד אפשרויות הדרכה וסיוע למשתמש (Enis, 2013). המרחב הדיגיטלי נפתח לרווחתם של תושבי האזור, והוא מיועד להקנות מיומנויות דיגיטליות למבוגרים העושים את צעדיהם הראשונים באינטרנט, הוא משרת משתמשים מתקדמים ותומך בלומדים, ומסייע גם אנשי העסקים המשתמשים בצידוד ובתוכנות המשוכללות לקידום עסקיהם. תפיסה זו משלבת בין תפיסת הספרייה כמקום למפגש אנושי ופתוח לכול (Block, 2007), לבין שליחותה של הספרייה בתמיכה בלימודים ובקידום לצד תרומה להתפתחות ולהעצמה אישית (Manifesto, 1994; McCabe, 2001; Pacios, 2007).

ב. תמיכה בלימוד מרחוק

מגמה זו קשורה בפיתוח דרכי תמיכה בלימודים המקוונים, ובמיזם הגלובלי ללימוד מתקדם באמצעות קורסים המוניים, מקוונים פתוחים לכול (MOOC - massive open online course), שניתנים במגוון נושאים ובחינם על ידי טובי המרצים מאוניברסיטאות מובילות בעולם. גופים אלה מספקים לכאורה את כל המידע הנחוץ ללומד, ובכך הם קוראים תיגר על תפקידן המסורתי של הספריות הציבוריות. אולם בהיותם גופים מסחריים למטרות רווח, לא חל עליהם חוק השימוש ההוגן והם מנועים במקרים רבים מלהפיץ חומרים לימודיים. על הרקע הזה נוצר לספריות

ציבוריות כר פעולה חדש: מכיוון שהן ארגונים ללא מטרת רווח, הן יכולות להציע מידע ללומדים בתוקף תקנות של שימוש ההוגן, שהחברות המסחריות אינן יכולות להציע אותו לתלמידי הקורסים שלהן (Schwartz, 2013). כך לדוגמה, הספרייה הציבורית בניו יורק יצרה שיתוף פעולה עם קורסרה (Coursera)⁴ ועל פי ההסכם ביניהן, תארח קבוצת דיון בכל שבוע ותגיש כל תמיכה לימודית הנדרש להתקדמותם של המשתתפים המקומיים. לדעת מנהל ספריית ניו יורק, בפעילות זו ממלאת הספרייה הציבורית את שליחותה, משום שהיא תומכת בצורכי המידע של מנוייה (Enis, 2014). על פי תפיסה זו נראה, שדרך הפעולה שהתוותה הספרייה בניו יורק, אינה בגדר חריגה ממשית משליחותה של הספרייה, אלא דרך נוספת למילוי השליחות הזאת, כזאת שעולה בקנה אחד עם הצרכים המשתנים של העידן הטכנולוגי ועונה על האתגרים שהוא מציג לה.

סיכום

בבחינת המגמות המשפיעות על שליחותה של הספרייה על ציר הזמן, ניתן להצביע על התפתחות והסתגלות לסביבת הפעילות עכשווית, מעין אבולוציה של השליחות החברתית של הספריות, המרחיבה את שליחותה של הספרייה ומתאימה אותה להשפעתן של מגמות חברתיות וטכנולוגיות. עוד נראה, כי ככל שמתגברות ההשפעות הגלובליות על החברה, מוסרים מחסומי שפה וחשיבותם של גבולות פיזיים ומרחקים גיאוגרפיים הולכת ופוחתת, עולה ההכרה בכוחם של גופים מקומיים וקהילתיים במילוי החלל שנוצר. במציאות זו התעורר צורך לשמור על מורשת תרבותית שמייחדת את הקהילה, ולצדו התעורר הצורך לפתח סביבת עבודה טכנולוגית ראויה ותומכת, כמו גם הצורך לסייע בצמצום הפער הדיגיטלי. הספריות, שתפקידן המסורתי היה לשמר את הידע ואת הישגי התרבות ולהעמידם לשימוש הכללי, ראו בשינוי הסתגלות למצב חדש הדורש הרחבת תפקידן. בעידן המידע קיבל הצורך לשמור על כללי האתיקה במהלך שימור המידע ובהפצתו משנה תוקף, ולצד הצורך הזה מובטחת לכול הנגישות למידע, תוך שמירה על זכויות הפרט ועל פרטיותו. היום, בעידן הווירטואלי, צריכה הספרייה, יותר מאי פעם, להיות מקום בטוח, פתוח ותומך להחלפת דעות וללימוד בצוותא או לבד, וכן להוות מרכז של פעילות קהילתית תרבותית מעצימה ולשמר את ההון החברתי של הקהילה בכל שכבות הגיל. לספרייה הציבורית, יותר מכל מוסד אחר בקהילה, בהיותה מוסד המשרת את כל האוכלוסייה ללא משוא פנים, יש היכולת למלא השליחויות החברתיות האלה.

ביבליוגרפיה

אלאלוף-מור, ע' (2010). פיג'מה וסיפור. *מידעתון* 88. אוחר מ
<http://icl.org.il/newsletter/news88.htm>

אלבוים, א' (21 במאי, 2009). *הילדים של תל אביב*. [פרסום בבלוג] אוחר
[/https://beitariela.wordpress.com/2009/05](https://beitariela.wordpress.com/2009/05)

בהם, א' (1997). קהילה- דגמים משתנים, שינוי והעצמה קהילתית. בתוך ה' שמיד, (עורך), *המינהל הקהילתי-מגמות ותמורות*. (עמ' 39-96). ירושלים: החברה למתנ"סים.

⁴ קורסרה Coursera היא מספקיות הקורסים ההמוניים (MOOC- massive open online course).

- גל, א. (24 בדצמבר 2010). שיא מנויים בספריית קריית ים. *ידיעות המפרץ* 52.
- דרור, י' וגרשון, ס' (2012). *ישראלים בעידן הדיגיטלי* 2012. אוחר
- http://lib.ruppin.ac.il/multimedia_library/pdf/38374.pdf, ח' (2012). *מספרייה ציבורית למרכז פעילות חברתית: עמדות קהל ומנהלי הספריות בנושא פעילות חברתית בספריות הציבוריות*. חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה". אוניברסיטת בר אילן, רמת גן .
- לרמן, י' (2014). *אתיקה בעידן המידע : כיצד אינפואטיקה והרמנויטיקה דיגיטאלית יכולות להסביר את המציאות – סוגיות הפרטיות בפייסבוק כמקרה בוחן*. חיבור לשם קבלת תואר מוסמך. אוניברסיטת בר אילן, רמת גן .
- מורואה, א' (1976). *ספריות ציבוריות ושליחותן*. ירושלים: מרכז ההדרכה לספריות ציבוריות.
- מרבך, ע' (1998). *הספרייה הציבורית- בין חזון למציאות*. ירושלים: מרכז ההדרכה לספריות בישראל.
- מרכז ההדרכה לספריות בישראל. (2009). *מה קורה בספריות*. אוחר מתוך http://listmanager.co.il/fb/fb/userFiles/330/ma_kore_basifriyot.pdf
- נפתלי, י' (30, אוגוסט, 2009). *תראו מה עשינו בקיץ האחרון*. [כתבה בבלוג] אוחר מתוך <http://yardenan.wordpress.com/2009/08/30/182/>
- ספרייה האזורית מטה אשר. (2009). *תמונות מורשת*. אוחר מתוך http://www.infocenters.co.il/masher/query.asp?site=masher&lang=HEB&param=<query_operation>load</query_operation><query_id>6011_20</query_id>&param2
- ספרייה הלאומית. (ח.ת.) *אוספים וארכיונים*. אוחר מתוך <http://web.nli.org.il/sites/nli/Hebrew/Pages/default.aspx>
- שהם, ס' (1994). פרופיל הקורא המתבגר בספרייה הציבורית בישראל. *יד לקורא*, כ"ח, 8-12 .
- שהם, ס' (1995). מינשרי אונסקו בדבר הספריות הציבוריות. *יד לקורא: כתב-עת לספרנות*, לביבליוגרפיה ולארכיונאות, כ"ט: 16-19, 1995.
- שעיה, מ' (2009). דבר המומחה: עשרת הדברות למפיקי אירועים. *מידעתון*, 50, אוחר מתוך <http://listmanager.co.il/fb/fb/userFiles/330/tipim1.pdf>
- Acting workshops & animated films. (1978). *Library Journal*, 103(4), 423.

- ALA. American Library Association. (n.d). *Libraries Transforming Communities*. Retrieved from ALA Libraries Transform. <http://www.ala.org/transforminglibraries/libraries-transforming-communities>
- ALA. American Library Association. (1986). *Policy of Confidentiality of Library Records*, Retrieved from <http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/statementspols/otherpolicies/policyconfidentiality>
- ALA. American Library Association. (2004). *Core values of librarians*. Retrieved from <http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/statementspols/corevalues>
- ALA. American Library Association. (2012). *Position Statement on Policy of Confidentiality of Library Records*. Retrieved from <http://www.ala.org/aasl/advocacy/resources/statements/library-records>
- ALA. American Library Association. (2013) Library construction and renovation. Retrieved from ALA News. *State of America's Libraries. Report 2013* <http://www.ala.org/news/state-americas-libraries-report-2013/library-construction-and-renovation>
- ALA. American Library Association. (2014a). *The State of America's Libraries*. American Library Association. Retrieved from <http://www.ala.org/news/state-americas-libraries-report-2014/public-libraries>
- ALA. American Library Association. (2014b). *Education and Continuous Learning*. Retrieved from <http://www.ala.org/aboutala/missionhistory/keyactionareas/educationaction/educationcontinuing>
- ALA. American Library Association. (2015). *Choose privacy week*. Retrieved from <http://chooseprivacyweek.org/>
- ALA. American Library Association. (2016). *The State of America's Libraries: A report from the American library Association 2016*. K. Rosa, Ed. Retrieved from <http://www.ala.org/news/sites/ala.org.news/files/content/state-of-americas-libraries-2016-final.pdf>

- ALA. American Library Association (11/4/2016). *State of America's Libraries 2016 shows service transformation to meet Tech demands of library patrons*. Retrieved from ALA News. <http://www.ala.org/news/press-releases/2016/04/state-americas-libraries-2016-shows-service-transformation-meet-tech-demands>.
- Allred, J. R. (1978). *The purpose of the public library: The historical view*. In B. Totterdell (Ed.), *Public library purpose. A reader* (pp. 15-32). London: Clive Bingley.
- Äng, C., Das, H., Dobbie, A. & Kent, S. (2001). *The public library - idea, cyberplace, physical presence*. Retrieved from http://www.public-libraries.net/html/x_media/pdf/cyberplace_physicalpresence.pdf
- Aqili S. V. & Moghaddam, A. I. (2008) Bridging the digital divide, *Electronic Library*, 26 (2), 226 – 237. doi: 10.1108/02640470810864118
- Atherton, L. (2002). Seamless UK--building bridges between information islands. *New Library World*, 103(11), 467-473. doi: <http://dx.doi.org/10.1108/03074800210452996>
- Audunson, R., Essmat, S., & Aabø, S. (2011). Public libraries: A meeting place for immigrant women? *Library & Information Science Research*, 33(3), 220-227. doi: 10.1016/j.lisr.2011.01.003
- Baker, K. (2013). *Information literacy and cultural heritage: Developing a model for life-long learning*. Oxford, UK: Chandos Publishing.
- Baltimore County Public Library. Blue Ribbon Committee. (1992). *Give 'em what they want! : Managing the public's library*. Chicago: American Library Association.
- Barber, P., & Wallace, L. (2008). Libraries connect communities. *American Libraries*, 39(9), 52-55. Retrieved from <http://americanlibrariesmagazine.org/archives>
- Baruchson-Arbib, S. (1996). *Social information science: Love, health and the information society*. Brighton, UK. Sussex Academic Press.
- Birdsall, W. (2005). Libraries and the communicative citizen in the 21st century. *Libri*, 55, 74-83. Retrieved from <http://www.librijournal.org/2005-2-3toc.html>

- BKLYN Public library. (2016) *Shelby White and Leon Levy Info Commons* Retrieved from <http://www.bklynlibrary.org/locations/central/infocommons>
- Black, A. (2003) False Optimism: Modernity, class, and the public library in Britain in the 1960s and 1970s. *Libraries & Culture*, 38, 3, 201-213
- Block, M. (2007). *The thriving library*. Medford, N.J: Information today.
- Burke, S. K. (2008). Use of public libraries by immigrants. *Reference & User Services Quarterly*, 48(2), 164-174. Retrieved from <http://rusa.metapress.com/content/L74261/>
- Calgary Public Library. (n.d.) *Community Heritage and Family History Digital Library*. Retrieved from <http://cdm16114.contentdm.oclc.org/cdm/>
- Case, D. O. (2007). *Looking for information: A survey of research on information seeking, needs, and behavior* (2nd ed.). Amsterdam ; Boston: Elsevier/Academic Press.
- Clubb, B. H. (2010). Public libraries. In *Encyclopedia of library and information sciences* (3rd Edition), (pp. 4347-4366). doi:10.1081/E-ELIS3-120044295
- D'Angelo, E. (2006). *Barbarians at the gate of the public library*. Duluth, Min: Library Juice press.
- Das, H., Brendtson, M. & Hapel, R. (2002). *Virtual impact on the physical library: Visions for "intelligent change"*. Retrieved from http://www.public-libraries.net/html/x_media/pdf/virtual_impact_engl.pdf
- Durance, J.C., & Schneider, K.G. (1996). *Public library community information activities*. Retrieved from <http://www.si.umich.edu/Community/taospaper.html>.
- Eastin M.S., Cicchirillo, V. & Mabry, A. (2015). Extending the Digital Divide Conversation: Examining the Knowledge Gap Through Media Expectancies. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 59(3), 416-437, doi: 10.1080/08838151.2015.1054994
- Enis, M. (2014). NYPL partners with Coursera. *Library Journal* (digital Edition) Retrieved from <http://lj.libraryjournal.com/2014/05/ed-tech/nypl-partners-with-coursera/>

- Enis, M. (July, 18, 2013). DC Public Library Opens Digital Commons, "Dream Lab". *Library Journal*. Retrieved from <http://www.thedigitalshift.com/2013/07/digital-divide/dc-public-library-opens-digital-commons-dream-lab/>
- Ferguson, S. (2012) Are public libraries developers of social capital? A review of their contribution and attempts to demonstrate it, *The Australian Library Journal*, 61(1), 22-33, DOI: 10.1080/00049670.2012.10722299
- Flagg, G. (2000). Hooking up the homeless. *American Libraries*, 31(5), 38. Retrieved from <http://americanlibrariesmagazine.org/archives>
- Fleischmann, K. R. (2011). The public libraries in the life of the internet: How core values of librarianship can shape human centered computing. In J. C. Bertot, P. T. Jaeger & C. R. McClure (Eds.), *Public libraries and the internet : Roles perspectives and implications* (pp. 91-102). Santa Barbara, Calif.: Libraries Unlimited.
- Florek, S. (18 Dec, 2013). Collecting library as museum. Retrieved from <http://australianmuseum.net.au/blogpost/science/collecting-library-as-museum#sthash.bbEQ5Ra5.d.pdf>
- For kids & YAs learning disco; pumping iron.(1978). *Library Journal*, 103(16), 1691-1692.
- Fourie, D. K., & Dowell, D. R. (2009). *Libraries in the information age*. Greenwood Village Libraries Unlimited.
- Gill, P. (2001). *Public library service: IFLA/UNESCO guidelines for development*. Munchen: Saur.
- Goodwin, S. (2005, 07). *American cultural history: 1960-1969*. Retrieved from Kinwood College Library <http://kclibrary.nhmccd.edu/decade60.html>
- Grace, D., & Sen, B. (2013). Community resilience and the role of the public library. *Library Trends*, 61(3), 513-541.

- Harris, C. (2007). Libraries with lattes: The new third place. *Australasian Public Libraries and Information Services*, 20(4), 145-152. Retrieved from <http://www.auslib.com.au/index.htm>
- Hayes, E., & Morris, A. (2005b). Leisure role of public libraries: A historical perspective. *Journal of Librarianship and Information Science*, 37(2), 75-81. doi: 10.1177/0961000605055358
- Hicken, & M. (2004). "To each according to his needs": Public libraries and socially excluded people. *Health Information and Libraries Journal*, 21, 45-53. doi: 10.1111/j.1740-3324.2004.00517.x
- Hul, B. (2003). ICT and social exclusion: The role of libraries. *Telematics and Informatics*, (20), 131-142. doi:10.1016/S0736-5853(02)00020-5
- IFLA Public Libraries Section. (2009). *10 ways to make a public library work / update your libraries*. Retrieved from <http://www.ifla.org/files/public-libraries/publications/10-ways-to-make-a-public-library-work.pdf>
- IFLA Trend report (2013) *Riding the waves or caught in the tide? Navigating the evolving information environment*. Retrieved from http://trends.ifla.org/files/trends/assets/insights-from-the-ifla-trend-report_v3.pdf
- IFLA/UNESCO *Manifesto for Digital Libraries* Retrieved from <http://www.ifla.org/files/assets/digital-libraries/documents/ifla-unesco-digital-libraries-manifesto.pdf>
- IFLA/UNESCO public library manifesto 1994*. (1994). Retrieved Aug, 7th, 2011, from <http://archive.ifla.org/VII/s8/unesco/eng.htm>
- Kids & YA Fare: rodeo & footprint T-shirts. (1978). *Library Journal*, 103(1), 15.
- Koninklijke Bibliotheek (2016). *Memory of Netherlands*. Retrieved from <http://www.geheugenvannederland.nl/?/en/homepage>
- Koontz, C., & Gubbin, B. (2010). *IFLA public library service guidelines*. Berlin: de Gruyter Saur. Retrieved from Google Books <https://books.google.co.il/books?isbn=311023226X>

- Library of Congress (n.d). *Discover the Library of Congress*. Retrieved from <https://www.loc.gov/discover/>
- Mackey, T. P. & Jacobson, T. E. (2014). *Metaliteracy: Reinventing information literacy to empower learners*. Chicago, IL: Neal-Schuman.
- Mainka, A., Hartmann, S., Orszulok, L., Peters, I., Stallmann, A. & Stock, W.G. (2013) Public Libraries in the Knowledge Society: Core Services of Libraries in Informational World Cities. *Libri*, 63(4), 295-319.
- Manjarrez, C. A., Cigna, J. & Bajaj, B. M. C. S. (2007). *Making cities stronger*. Retrieved from http://www.urban.org/uploadedpdf/1001075_stronger_cities.pdf
- Marcum, D. (2014). Archives, libraries, museums: Coming back together? *Information & Culture: A Journal of History*, 49(1), 74-89
- McCabe, R., B. (2001). *Civic librarianship: Renewing the social mission of the public library*. Lanham, Ma: Scarecrow Press.
- McCook, K., de la Pena. (2004). *Introduction to public librarianship*. New York: Neal-Schuman Publishers.
- MLA, DCMS and the Laser Foundation (2006). *Public Libraries - Destination Unknown?* Retrieved from <http://www.bl.uk/aboutus/acrossuk/workpub/laser/publications/projreports/publiclibraries.pdf>
- Moran, B. B. Stueart, R. D. & Morner, C.J. (2013). *Library and information center management* (8th edition ed.). Greenwood Village: Libraries Unlimited.
- Muddiman, D., Durrani, S., Dutch, M., Linley, R., Pateman, J., & Vincent, J. (2000). *Open to all? : The public library and social exclusion*. Retrieved from <http://eprints.rclis.org/bitstream/10760/6283/1/lic084.pdf>
- Oldenburg, R. (1999). *The great good place: Cafes, Coffee shops, bookstores, bars, hair salons, and other hangouts at the heart of a community*. Cambridge (Ma). : Da Capo

- Pacios, A. R. (2007). The priorities of public libraries at the onset of the third millennium. *Library Management*, 28(6/7), 416-427. doi: 10.1108/01435120710774549
- Patterson, Thomas. (2001)"Idea Stores" *Library Journal* 126, 8, 48-50.
- Peowski, L. (2010). Where are all the teens engaging, and empowering them online. *Young Adult Library Services*, 8 (2), 26-28. Retrieved from http://www.yalsa.ala.org/yals/?page_id=60
- Pew Research Center, (December 2013). *How Americans value public libraries in their communities*. Retrieved from <http://libraries.pewinternet.org/2013/12/11/libraries-in-communities/>
- Pine, B. J., & Gilmore, J. H. (1999). *The experience economy: Work is theatre & every business a stage*. Boston: Harvard Business School Press.
- PLIR- *Perceptions of libraries and information resources*. (2005). Retrieved from <http://www.oclc.org/reports/2005perceptions.htm>
- Portland Public Library & Maine Humanities Council (2009). *The Portland Jewish Oral History Project*. Retrieved from <http://mni.portlandlibrary.com/jewry.asp>
- Prison service, hairbraids, & viet info packets. (1976). *Library Journal*, 101(19), 2221.
- Public Libraries 2020. (2014) *EU funding opportunities for public libraries*. Retrieved from <http://www.publiclibraries2020.eu/news/eu-funding-opportunities-public-libraries>
- Public Libraries 2020 (6/10/2016). *The new skills agenda starts at the library*. Retrieved from *Public Library 2020, Building Stronger EU communities*. <http://www.publiclibraries2020.eu/news/new-skills-agenda-starts-library>
- Putnam, R., & Feldenstein, L. (2003). *Better together*. New York: Simon & Schuster Paperbacks.
- Richter, F. (2015). *The Digital Divide Is Still a Thing*. Retrieved from *Statista The Statistics Portal*. <https://www.statista.com/chart/3512/internet-adoption-in-2015/>
- Schnitzer, A.E & Rosenzweig, M. (2016). Patrons' View of the Library of the Future. University of Michigan, Deep Blue. Retrieved from

<https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/117410/Chapter%20Patrons'%20View%20Final.pdf>

Schwartz, M. (2013). Massive Open Opportunity: Supporting MOOCs in Public and Academic Libraries. *Library Journal*. Retrieved from http://lj.libraryjournal.com/2013/05/library-services/massive-open-opportunity-supporting-moocs/#_

Shivers, J. S., & DeLisle, L. J. (1997). *The story of leisure: Context, concepts, and current controversy*. Champaign, IL: Human Kinetics.

Shoham, S. & Yablonka, I. (2008). Monumental Library Buildings in the Internet Era: the future of public libraries. *IFLA journal*, 34 (3). doi:10.1177/0340035208097227.

Shoham, S., & Rabinovich, R. (2008). Public library services to new immigrants in israel: The case of immigrants from the former soviet union and ethiopia. *The International Information & Library Review*, 40(1), 21-42.

Snape, R. (1995). *Leisure and the rise of the public library*. London: Library Association.

St. Louis County Library. (2016). *Prairie Commons Branch*. Retrieved from <http://www.slcl.org/content/prairie-commons-branch>

State Library of Iowa. (n.d) Iowa Library Commons. Retrieved from <http://www.statelibraryofiowa.org/ld/i-j/commons>

Stielow , F. (2014). *Reinventing the Library*. Chicago, American Library Association.

Stoffle, C.J. (2001). Social equity and empowerment in the digital age. In R. Feinberg (Ed.), *The changing culture of libraries: how we know ourselves through our libraries* (pp. 102-110). Jefferson, N.C.: McFarland & Co.

Thompson, J. (1977). *A history of the principles of librarianship*. London: Clive Bingley.

Tisdale, & S. (1997). Scilence please. *Harper's Magazine*, 294, 1762-1770.

Tonta, Y. (2008). Libraries and museums in the flat world: Are they becoming virtual destinations?. *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services* 32 ,1–9

Ulvik, S.(2010). 'Why should the library collect immigrants' memories?' *New Library World*, 111(3/4) 154-160. doi: 10.1108/03074801011027655